

Reindriften brukerrapport om Roltdalen

4/99

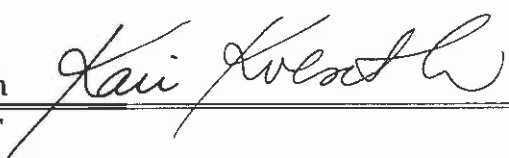
Rapport

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Miljøvernavdelingen

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Miljøvernavdelingen
Statens Hus
7468 Trondheim
Tlf. 73 94 90 11 Telefaks 73 94 92 55

Rapport

Nr. 4 - 1999

TITTEL Reindriftens brukerrapport om Roltdalen	DATO November 1999
FORFATTER/SAKSBEHANDLER Lars Aage Brandsfjell	ANTALL SIDER 23
ANSVARLIG SIGNATUR Kari Kveseth 	OPPLAG 150
EKSTRAKT Rapporten redegjør for både historisk og nåværende bruk av Roltdalen til reindrift. Generell informasjon om samer og reindrift gis. Det redegjøres for driftsmønsteret i Essand reinbeitedistrikt, hvor Roltdalen er en del. Kart gir oversikt over samiske kulturminner. Vedlagt følger kart over dagens arealbruk til reindrift innenfor Essand reinbeitedistrikt.	

STIKKORD

KEYWORDS

Reindrift i foreslått nasjonalpark i Roltdalen, Sør- og Nord-Trøndelag fylker Nasjonalpark-planen	Keeping reindeer in Roltdalen, Sør-Trøndelag and Nord-Trøndelag counties New national park
--	---

ISBN 82-7540-128-3

INNHOLDSFORTEGNELSE:

1. INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn – verneplanprosessen	1
1.2 Arbeidsgrenser – areal	2
1.3 Kort om ulike vernetyper	2
 2. GENERELL INFORMASJON	 4
2.1 Om samene	4
2.2 Sør-samene	4
2.3 Generell informasjon om reindrift	5
2.4 Reindriften organisering	5
2.5 Reinen	6
2.6 Beitebruk	6
2.7 Samisk fangstsamfunn	7
2.8 Sijte	7
2.9 Den nomadiserende reindriften	8
2.10. Melking av rein	8
 3. ESSAND REINBEITEDISTRIKT	 9
3.1 Geografisk utstrekning	9
3.2 Historikk	10
3.3 Driftsmønster i Essand reinbeitedistrikt	10
3.3.1 Vår – forsommer	11
3.3.2 Sommer	12
3.3.3 Høst	13
3.3.4 Senhøst	13
3.4 Reintall, produksjon og sysselsetting	14
3.5 Naturgitte forhold	14
3.6 Inngrep og tiltak	15
3.7 Motoriserte driftsmidler, gjerder og anlegg	16
 4. VERNETILTAK	 17
4.1 Verneforskrifter	17
 5. INNGREP OG FORSTYRRELSER	 18
 6. SAMISKE KULTURMINNER	 19
 7. LITTERATUR	 22

VEDLEGG:

Kart over reindriftsinteresser i Essand Reinbeitedistrikt

FORORD

Denne rapporten er utarbeidet som et ledd i verneplanprosessen om mulig nasjonalpark i Roltdalen. Fylkesmannen har valgt å lage en egen brukerrapport for reindrift, da denne næringen foregår i begge berørte fylker og i alle de fire berørte kommuner. En fant det derfor lite hensiktsmessig å innarbeide reindriftsinteressene i de ulike kommuners øvrige rapportering av brukerinteresser.

Rapporten er forfattet av Lars Aage Brandsfjell og redigert av Jan-Erik Andersen. Kartet bak i rapporten er levert av Reindriftsforvaltningen Sør-Trøndelag/Hedmark. Kartet over de samiske kulturminner er redigert av Tore Reinsborg, etter kladdkart fra Lars Aage Brandsfjell. Bildene er scannet ved fylkesmannens landbruksavdeling av Lisbeth Hansen.

Fylkesmannen takker Lars Aage Brandsfjell for at han tok på seg arbeidet med å utarbeide denne rapporten.

Trondheim, november 1999

Kari Kveseth
Seksjonsleder

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunn – verneplanprosessen.

Denne fagrapporten om reindriftsinteressene i Roltdalen i Selbu, Tydal, Stjørdal og Meråker kommuner er en del av oppfølgingen av Stortingsmelding nr.62 (1991-92) om Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge, Innstilling S: nr 124 (1992-93) om det samme. Begge dokumenter ble behandlet i Stortinget 19.04.1993.

NOU 1986:13

I 1985 fremmet Statens Naturverneråd NOU 1986:13 – Ny landsplan for nasjonalparker. Den inneholdt forslag både om utvidelse av en del av de eksisterende nasjonalparker og etablering av en del nye, herunder Roltdalen nasjonalpark. Statens Naturverneråd ga følgende vurdering og tilråding angående Roltdalen:

"En har en siste sjanse for å verne en stor, vegløs fjelldal med både kulturhistoriske og naturhistoriske innslag. Dalen er dessuten typisk for Trøndelagsregionens fjellområder og inneholder kildene og store deler av 3 verneverdige vassdrag (Garbergselva og Torsbjørka er anbefalt for varig vern i Verneplan III). I dag er dalen utsatt, pga økt hyttebygging og krav om veg fra bruksberettigede, samt planer om vegutbygging. Dalen er også sentral i Trondhjems Turistforenings rutenett. Rådet foreslår at det opprettes en nasjonalpark, men en kombinasjon nasjonalpark og landskapsvernområde kan også være aktuelt."

Stortingsmelding nr 62 (1991-92)

Med bakgrunn i NOU 1986:13 og høringsuttalelsene til denne, utarbeidet regjeringen Stortingsmelding nr.62 (1991-92) – Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge. I stortingsmeldingen konkluderer Miljøverndepartementet slik:

"Departementet er innstilt på å videreføre forslaget om vern av Roltdalen som nasjonalpark. Departementet er videre innstilt på å se nærmere på muligheten for en utvidelse mot nord og øst slik Fylkesmannen foreslår. Et slikt forslag vil bl.a. bli drøftet med samferdselsmyndighetene når det gjelder spørsmålet om bilveg mellom Meråker og Tydal."

Regjeringens vurdering var følgende:

"Verneforslaget videreføres i landsplanen. Nasjonalpark er mest aktuell verneform."

Innstilling S: nr.124 (1992-93) – Innstilling fra kommunal- og miljøvernkomiteen om ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge ble enstemmig vedtatt i Stortinget 19.april 1993.

I brev av 16.desember 1993 presenterer Miljøverndepartementet en plan for gjennomføring av landsplanen for nasjonalparker. I dette brevet framgår det at arbeidet med Roltdalen skal påstartes i 1996, mens endelig vern antas vedtatt i år 2000. Denne framdriftsplan vil ikke være mulig å holde, endelig vern vil ikke skje før tidligst i år 2001.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag ga i brev av 30.05.97 Reindriftsforvaltningen i Sør-Trøndelag/Hedmark i oppdrag å lage en rapport over reindriftsinteressene i Roltdalen og denne forelå i desember 1997. Reindriftsutøverne mente denne rapporten ble for lite omfattende og ønsket derfor å lage en mer utfyllende rapport (denne rapport) og slikt oppdrag ble gitt Essand Reinbeitedistrikt v/Lars Aage Brandsfjell i brev av 01.03.99 fra fylkesmannen.

I desember –96 ga fylkesmannen oppdraget med å lage en brukerrapport for Roltdalen for de sør-trønderske kommunene Selbu og Tydal, til Selbu kommune. I denne rapporten "Brukerrapport Roltdalen – mars 1998" var det fra fylkesmannen ikke forutsatt at reindrift skulle være med, idet en egen rapport skulle lages for reindrift. Reindriften mener at innholdet i denne rapporten burde vært samlet i brukerrapporten for Selbu/Tydal, da reindrift er den største brukeren av Roltdalen og omkringliggende områder og fordi det foreligger en fare at reindriften blir usynliggjort i verneprosessen. Fylkesmannen mener det er riktig at reindrift presenteres som en egen rapport, da dette er en brukergruppe som ikke bare har brukerinteresser i Selbu og Tydal, men i hele området som er aktuelt for vern.

1.2. Arbeidsgrenser – areal.

Fylkesmennene i Sør- og Nord-Trøndelag har fastsatt foreløpige planområdegrenser for arbeidet med sikte på å opprette Roltdalen nasjonalpark, jfr. figur 1. De ulike kommuner berøres som følgende:

Selbu kommune	230 km ²
Tydal kommune	43 km ²
Stjørdal kommune	24 km ²
Meråker kommune	133 km ²
Totalt	430 km²

1.3. Kort om ulike vernetyper

Naturvernloven opererer med fire forskjellige former for områdevern; naturreservat, nasjonalpark, landskapsvernområder og naturminner.

Det er ikke klare skiller mellom verneformene, men forskjellen dreier seg i all hovedsak om formålet med vernet, graden av uberørthet og hvor strenge vernebestemmelser som gis. For verneplanarbeidet i Roltdalen er det nasjonalpark og landskapsvern som er de aktuelle vernetyperne.

Nasjonalpark.

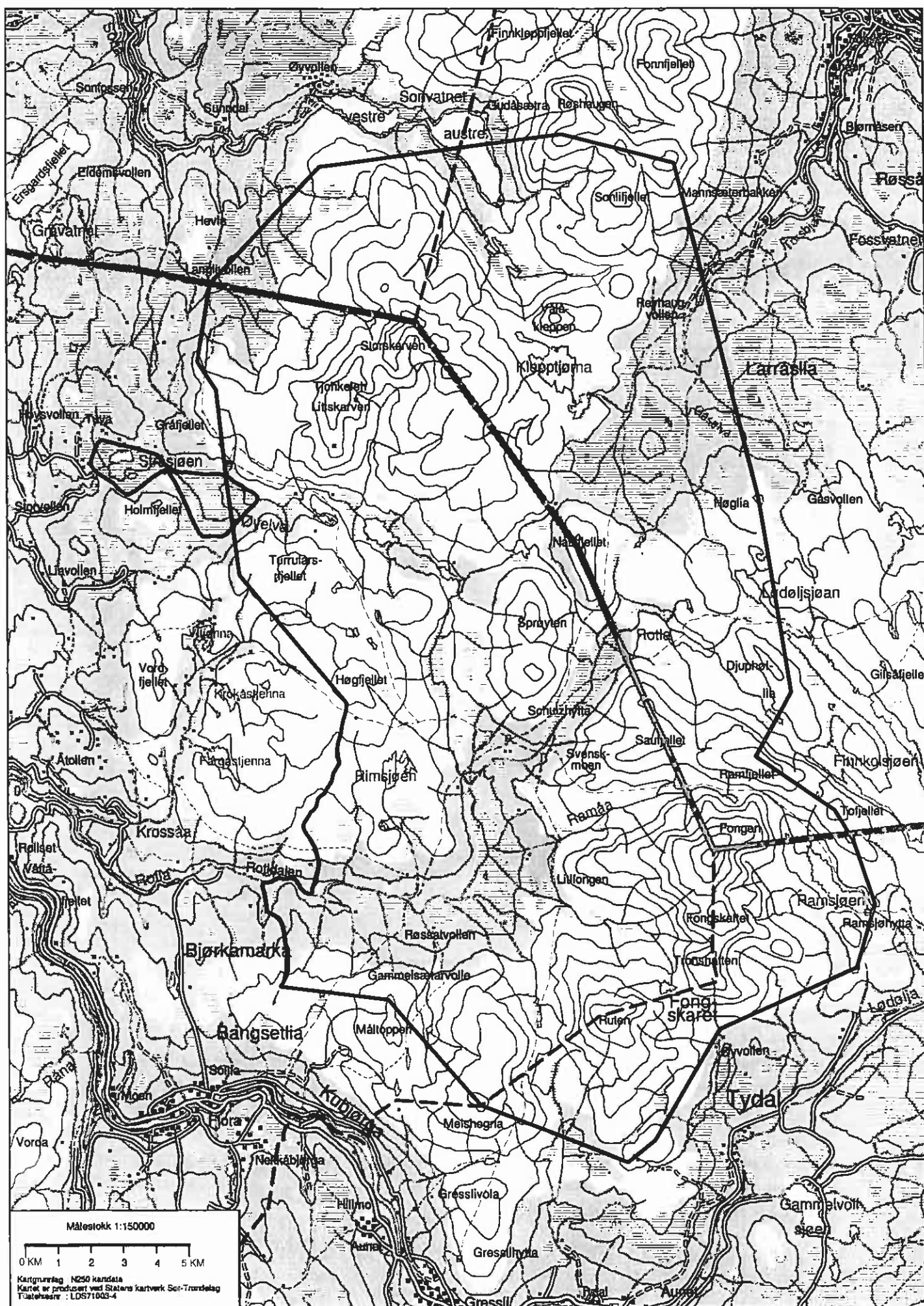
Nasjonalparker er en verneform som tar sikte på å beskytte større urørte eller i det vesentlige egenartede / vakre naturområder mot inngrep. Jakt, fiske, turistforeningsvirksomhet, tradisjonelt beite- og seterbruk kan opprettholdes, men nyetableringer, utvidelser og omlegginger som gir fysiske inngrep er i utgangspunktet forbudt. Det samme gjelder motorferdsel.

Nasjonalparkene skal vanligvis tjene friluftsmål ved at det ikke legges restriksjoner på ferdsel til fots. Områder som skal legges ut til nasjonalpark skal i utgangspunktet være statsgrunn, men tilgrensende private arealer kan også bli omgjort til nasjonalpark.

Landskapsvernområde.

Landskapsvern er en mildere form for vern enn nasjonalpark. Det er ikke noe krav om at landskapet skal være urørt, bare det er særegent eller vakkert. Denne verneformen har noe mindre inngripende virkninger enn de øvrige, siden det er tiltak som vesentlig endrer landskapets karakter som anses forbudt. Også her er motorferdsel lite ønskelig.

Den mer detaljerte utnyttelsesgraden i begge typer verneområder bestemmes av de verneregler og forvaltningsplaner som blir vedtatt for de ulike områdene.

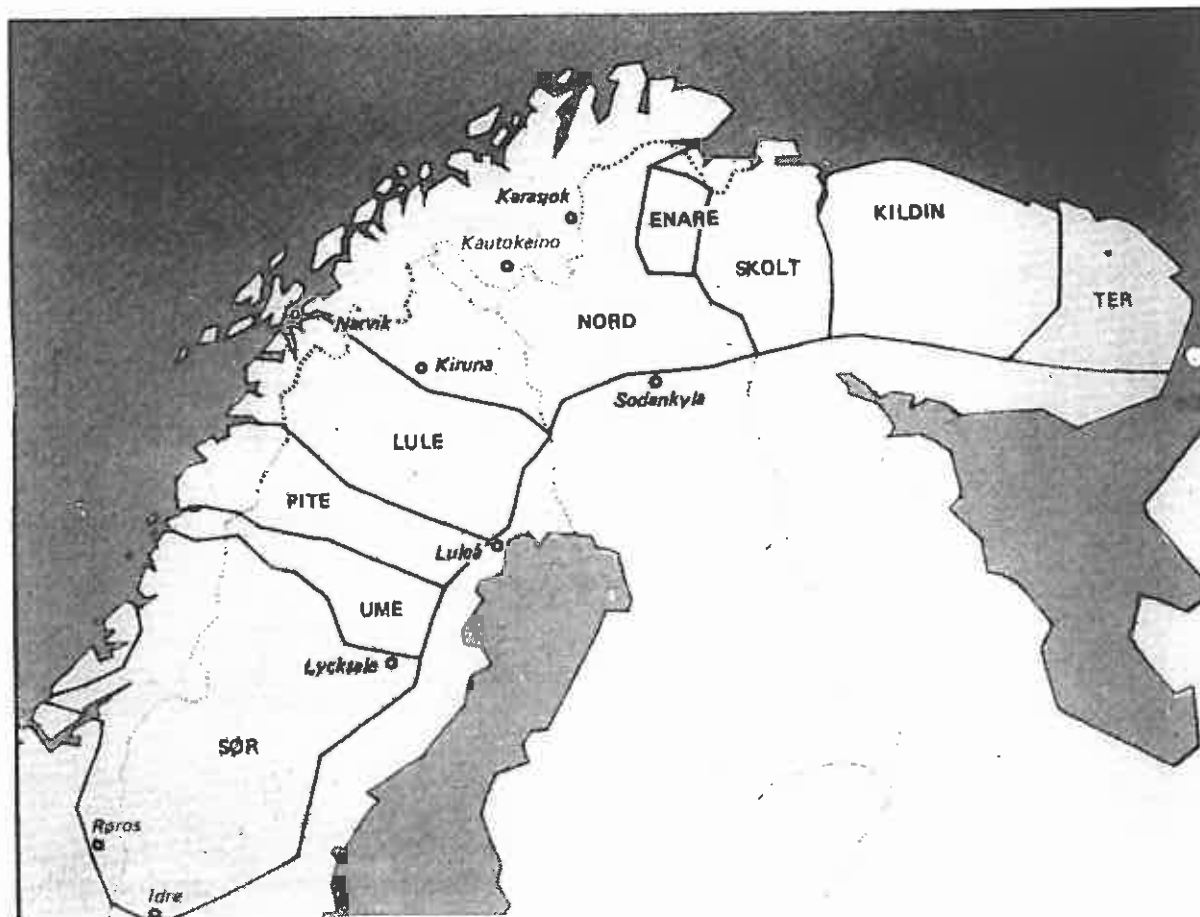

2. GENERELL INFORMASJON

2.1. Om samene

Samene er en folkegruppe som utgjør en opprinnelig befolkning og en etnisk minoritet i Finland, Sverige, Norge og Russland. Samene har et eget bosetningsområde, språk, kultur og historie.

Anslagsvis finnes i dag ca 50 – 70 000 samer. Samenes antall i Norge kan beregnes til 30 – 40 000. Mindre enn 10 % av disse er reindriftssamer.

Figur 2. Samenes bosetningsområde i dag

2.2. Sørsamene

Sør-samene er som navnet sier bosatt i det sørligste området i Saapmie (det samiske bosetningsområdet), med eget språk, drakt og tradisjoner. Området strekker seg fra Saltfjellet i nord til Engerdal i sør og Trollheimen i vest med tilstøtende områder på svensk side. Reindrift, jakt, fangst og fiske er grunnlaget for kulturen. Selv om mye har forandret seg er samene fortsatt avhengig av det naturen gir. Reindriften har en avgjørende betydning for bevaring og utvikling av samisk bosetting, kultur og språk, spesielt i det sør-samiske området med en spredt og tallmessig liten samisk befolkning.

2.3. Generell informasjon om reindrift

Reindriften er allment akseptert som grunnleggende for samisk kultur. Den er dessuten ifølge lovverket utelukkende en samisk næring, selv om den bare sysselsetter om lag 10 % av den samiske befolkning. Reindrift er en liten næring i nasjonal målestokk, men både i samisk og lokal sammenheng har den stor betydning – økonomisk, sysselsettingsmessig og kulturelt. Reindriftnæringen har i de senere år gått igjennom en markant moderniseringsprosess. Fra 1977 har Norske Reindriftnæringens Landsforbund forhandlet med staten om en egen reindriftsavtale. Dermed ble reindriften en offentlig regulert næring på linje med jordbruk og fiske. I likhet med de øvrige primærnæringer, har reindriften i vårt århundre tatt skrittet fra å være hovedsakelig basert på selvforsyning til å bli en salgsnæring.

2.4. Reindriftens organisering.

Den minste økonomiske enheten innen reindriften er driftsenheten. Den kan bestå av en person eller en familie og er knyttet til en ansvarlig leder og eventuelt dennes ektefelle. Hver person som er tilknyttet reindriften, har som regel sitt eget reinmerke.

En eller flere driftsenheter kan drive innenfor samme distrikt. Mens driftsenheten er en økonomisk enhet, så er distriktet i utgangspunktet en geografisk enhet, hvor en eller flere driftsenheter driver med rein. Distriktet har sitt eget styre, og det kan være reinbeitedistrikt for vinter-, vår- sommer- og høstbeite. Distriktsstyret velges av og blant distriktets reineiere, og det representerer reinbeitedistriktets interesser utad samtidig som det har myndighet innad. Slik er distriktsstyrene privatrettslige representanter for sine respektive distrikter samtidig som de forvalter deler av reindriftsavtalens og reindriftslovens virkemidler. Beiteressursen forvaltes som en kollektiv rett innenfor reinbeitedistriktene.

Flere distrikter utgjør et reinbeiteområde. Reinbeiteområdene utgjør til sammen det samiske reindriftsområdet. I dag er det 6 reinbeiteområder: Øst-Finnmark, Vest-Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag og Hedmark.

I Sør-Trøndelag og Hedmark er det 5 reinbeitedistrikt:

Svahken sijte -	Elgå reinbeitedistrikt
Femunden sijte -	Felles vinterbeite for Essand og Riast / Hylling
Gåebrien sijte -	Riast / Hylling reinbeitedistrikt
Saanti sijte -	Essand reinbeitedistrikt
	Trollheimen reinbeitedistrikt

Reindrift i Trollheimen drives etter en særlov av 21. desember 1984 nr.101.

Reindrift er en særegen samisk næringsvei og en viktig bærer av samisk kultur. Bevaring av naturgrunnlaget for reindriften er viktig for opprettholdelsen av samisk kultur, men vanskelig gjøres da stadig større deler av beiteområdene blir innskrenket ved forskjellige inngrep. Selv om bare et mindre areal av det samlede beiteområdet innenfor et distrikt blir berørt av inngrepet, kan det true hele grunnlaget for reindriften i distriktet. Reinen har egne sommerbeiteområder, høst- og vårbeiteområder og vinterbeiteområder. Hvis sommerbeitet blir utbygget, vil dette ramme reindriften usedvanlig hardt. Reinen kan ikke benytte det øvrige areal til sommerbeite, i det at slik bruk vil ødelegge høst-, vår- eller vinterbeitene.

Dersom kalvingsland blir gjenstand for utbygging kan det likeledes sterkt redusere eller endog umuliggjøre videre reindrift for gruppen, hvis denne ikke disponerer annet egnet kalvingsland.

Det kan ikke heller vurderes isolert i forhold til hvert enkelt inngrep, men må vurderes i sammenheng med tidligere inngrep. Mange av de inngrep som skjer i reinbeiteområdet er hver for seg små, men sett samlet over tid vil de innebære et betydelig inngrep for reindriften. På et gitt tidspunkt må man kunne si at "nok er nok".

2.5. Reinen

Reinen er vel utrustet for kulde og dyp snø. Pelsen er tett, hårstråene krusete og fylte med luft. De brede klovene bærer reinen i snøen. Med klovene graver reinen seg gjennom snøen til maten, reinlaven. Reinen kan lukte seg fram til laven gjennom et dypt snødekke. På sommeren beiter reinen grasvekster på større myrområder, i daler og på høyfjellet. Reinen er det eneste hjortedyr hvor begge kjønnene bærer horn. Hvert år feller reinene sine horn og nye vokser ut. Hannreinene har de største hornene. De er utvokste til brunsten i september- oktober. Store horn gir status i flokken. Etter brunsten feller hannreinen sine horn, imens simlene beholder sine til etter kalvingen om våren, for å beskytte seg og kalven mot rovdyr. Under vinteren kan derfor simlene jage vekk hannreinene fra de beste beiteplassene. Kalvingen skjer hovedsakligen i mai måned. Den mest sårbare livsfasen er under og like etter fødselen. Det å finne gode kalvingsplasser er derfor en svært viktig tilpasning hos simler og de kalver som regel i samme område år etter år. Før og under kalvingsperioden er simlene meget vare for forstyrrelser.

Under kalvingen sprer de fødende simlene seg for å finne en egen barfleck for å være for seg selv. Som oftest kalver simlene på en barfleck, men hvis det er mye snø, skjer kalvingen på snødekket mark. Kalven følger henne under sitt første leveår, inntil simlen får en ny kalv.

Figur 3. Rein i gjerde før brunst.

2.6. Beitebruk:

Reinen trekker / flyttes mellom forskjellige beiteområder gjennom året. Beitevalg og arealbruk veksler derfor gjennom året, fra skog og dal til høyfjell. Reinen er et typisk flokkdyr. Likevel foregår dyrenes beiting mer og mindre spredt i løpet av de ulike beitesesongene. Tidlig om våren foregår beitingen forholdsvis samlet og konsentrert om de

første snøbare rabbene i lågfjellet. Når kalvingen nærmer seg, trekker simlene bort fra den øvrige flokken for å få ro under kalvingen og jager bort sin fjorårskalv. På forsommeren trekker reinen ned i terrenget og utnytter det første grønne beitet i skogsområdene. I denne perioden går reinen mer spredt. Fra midtsommer og utover sommeren samler dyrene seg mot høyfjellet, men trekker ned i dalene om natta og i kjølig vær. Utover sommeren følger dyrene vegetasjonsutviklingen og beiter høyere til fjells. De følger så å si snøkanten, hvor beiteplantene nylig er utsprunget og er mest næringsrike. I sopptiden sprer reinen seg på leting etter sopp og andre beiteplanter i skogsområdene. Når brunsttiden nærmer seg samler flokkene seg igjen. I denne perioden er beitingen til en stor del konsentrert om myrområdene i lågfjellet. Hele høsten og førjulsvinteren utgjør gras og urter på myrstrekninger i skogsområdene og i lågfjellet viktige beitekvaliteter for reinen. Etter hvert som dette beitet blir utilgjengelig på grunn av snømengdene går den mer og mer over på lav. Reinen er et tilpasningsdyktig dyr, og behøver ikke å ha lav på vinteren, så fremt annen mat er tilgjengelig og fordøyelig. Beitingen konsentreres mot høyereliggende fjellområder og reinflokkene samler seg. Denne dynamikken i reinens beiting gjør reindriften til en svært arealekstensiv næring. Driftsmessig må reindriften tilpasse seg reinens behov for ulike beitekvaliteter gjennom året, og hensynet til at dyrene får tilstrekkelig ro til å beite.

2.7. Samisk fangstsamfunn

Frem til 1600-tallet var samene i første hånd ett jakt- og fangstfolk. Det var særskilt jakten på rein som var viktig for å få mat og pelsskinn. Men man hadde også tamme reiner som trekk- og lastedyr. Tamme reiner ble brukt som lokkedyr ved jakten på rein.

Figur 4. Kjørerein

2.8. Sijte

Samene var lenge et jakt- og fangstfolk. Det samiske fangstsamfunnet hadde egne rettsregler og var organisert i mindre lokalsamfunn, sijter, med felles forståelse for bruken av områdene. Det ble foretatt sesongvise flyttinger avhengig av den fangst som ble drevet til de forskjellige

årstider. En sørsamisk sijte besto av et antall familier som ofte var i slekt. Hver sijte hadde en leder og et råd bestående av eldre.

Sijten brukte i fellesskap marken og vannet. Innom sijten fordelte de jaktmarkene og fiskevannene mellom familiene etter deres behov. Man foretok sesongsflyttinger etter et bestemt mønster for å utnytte ulike næringskilder. Jakt og fiske skjedde felles. Fangsten fordelte de mellom sijtens medlemmer, så at også de som ikke kunne jakte og fiske fikk en del av den.

Sijten hadde en egen domstol som tok seg av rettslige spørsmål. De ulike sijte-gruppene innom ett område hadde også felles rådslag, hvor man fordelte ressursene og kontaktene med fremmede folk. Til sijtens vinterboplass kom handelsmenn for å bytte verktøy, husgeråd, smykker og annet mot pels.

2.9. Den nomadiserende reindriften

Under 1600-tallet brytes det eldre samfunnssystemet basert på sijten ned og et nytt etableres på grunnlaget av det gamle. Det er den minskende tilgangen på rein i kombinasjon med nasjonalstatenes forandrede politikk mot samene og et nytt skattesystem som fører til forandringen. Samene er nødt til å finne nye forsørgelsesmåter. De øker sine tamreinflokker og fra 1600-tallet blir reindriften hovednæring. Ett nytt administrativt og sosialt samarbeid blant reindriftsutøverne begynner å ta form.

Samene brukte tamme rein som lokkedyr i reinfangsten, som trekk- og kløvdyr og som melkedyr. Overgangen til en spesialisert reindrift skjedde gradvis. Med sammenbruddet av den store internasjonale skinnhandelen mistet skinnvarene sin sentrale plass som handelsvare. Fra nå av ble reinosten, og etter hvert reinkjøttet de viktigste byttevarene med omverdenen. Reinflokkene ble flyttet aktivt mellom ulike sesongbeiteområder. Hele familien flyttet med reinflokken og bodde i gammer eller telt på flere forskjellige steder gjennom året. Reinen produserte både kjøtt, melk og skinn til klær og ga grunnlag for en høy grad av selvforsyning. Om sommeren ble simlene melket og det ble produsert både ost og smør. Dette var en svært arbeidskrevende periode. Reinen måtte gjetes både dag og natt og alle måtte delta i arbeidet. Om vinteren måtte reinflokkene gjetes intenst på grunn av ulveplagen. Samene produserte selv mesteparten av det de trengte.

2.10. Melking av rein

Denne livsformen er karakteristisk for hele det sørsamiske området fram til begynnelsen av 1900-tallet. Den sørsamiske reinnomadismen er uløselig knyttet til melking av rein. Vi skal derfor se litt på hva intensiv reindrift med melking egentlig innebar.

I prinsippet er det mulig å melke reinen fra siste halvdel av mai etter at simlene har kalvet, og til ut i september da brunsttida begynner. Men normalt, i hvert fall mot slutten av 1800-tallet, var nok melkesesongen kortere og fordelt på to hovedperioder. Den første perioden varte fra St. Hans og til siste halvdel av juli. Da ble den melka som ikke gikk med i det daglige kostholdet fylt opp på kagger og satt ned i en boerne (jordkjeller / melkegrop). Senere på sommeren ble melka feitere og særlig godt egnet til å lage ost og smør av.

Når reinen skulle melkes, ble den enten samlet på en tange eller et annet naturlig avgrenset område, eller på en snøfonn dersom det var solskinn og varmt. Noen hadde så tam rein at melking kunne foregå hvor som helst uten noen form for gjerde eller hinder.

Men arbeidet med å melke reinen dreier seg ikke bare om å utføre visse arbeidsoperasjoner. Det er en livsform. Det meste av det som foregår i sommersesongen har relasjon til melkinga, døgnet rundt, dag som natt. Hele familien var involvert. Barn som voksen., kvinne som mann. Årstid, vær og beite bestemmer oppholdssted for reinen, og dermed bosted for familien. Familien bor i telt, gammer eller andre former for temporære boplasser, eller en oppholder seg rett og slett under åpen himmel. Dette totale arbeids- og sosiale livsmønstret er som vi forstår nært knyttet til det intensive melkebruket i nomadesamfunnet, og representerer en livsform som rommer en rekke kulturbevarende forutsetninger.

Figur 5. Melking av rein i Skarpdalen, sommeren 1923. Fotograf: Leif R. Natvig

3. ESSAND REINBEITEDISTRIKT

3.1. Geografisk utstrekning

Den foreslåtte nasjonalparken i Roltdalen inngår i Essand reinbeitedistrikt. Arealmessig ligger reinbeitedistriktet nå innenfor et område som er avgrenset av Meråker- og Stjørdalsdalføret i nord, etter Leksa og Tømra til Selbusjøen i vest, og etter Nea- og Tydalsdalføret i sør til svenskegrensen i øst. Distriktet ligger innen Stjørdal og Meråker kommuner i Nord-Trøndelag og Selbu og Tydal kommuner i Sør-Trøndelag. Reinbeitedistriktet nyttes vår, sommer og høst, i tiden fra siste halvdel av april til høsten / fjørjulsvinteren. Da flyttes reinen sørover til vinterbeitene i Femund reinbeitedistrikt innen Røros, Os og Engerdal kommuner i Sør-Trøndelag og Hedmark. I enkelte år kan deler av flokken gå igjen i Essand reinbeitedistrikt

også om vinteren. Essand reinbeitedistrikt er et helårsdistrikt, dvs at det kan brukes hele året. Men det er ikke så godt egnet til vinterbeite, da det er havsklima og lett kan ises ned.

Bak i rapporten ligger oversiktskart over Essand reinbeitedistrikt

3.2. Historikk

Johs. Falkenberg fikk i 1942 opplysninger av Lars Jakobsen om at Tydalssamene innom Saanti Sijte, fra gammelt av omfattet tre grupper, nemlig Tjohkeli-saemieh som hadde sine sommerbeiter om Skarven, Lopmesvaerien-saemieh som hadde sommerbeiter om Fongen, og Saanti-saemieh som hadde sine sommerbeiter ved Essandsjøen. Alle gruppene hadde da også felles vinterbeiter og tilhørte samme 'byen', nemlig Saanti sijte. Schnitler snakker også om tre 'Finne-familier' i Tydalsfjella i 1740-åra, og da er det nærliggende å anta at det nettopp dreier seg om disse tre gruppene i Saanti sijte.

Denne Saanti sijte tilsvarer omtrent det området som i dag betegnes som Essand reinbeitedistrikt, men de hadde på den tiden større muligheter til å utnytte området på en annen måte pga mindre forstyrrelser og inngrep.

I sommerhalvåret skilte de nemlig lag og holdt til med hver sin reinsflokk på tre ulike områder innenfor deres felles sommerterritorium. Med sommer i denne sammenheng menes vår, sommer og høst. Grunnen til at samene i Saanti sijte skilte lag før sommeren, var for det første at topografien gjorde dette mulig idet sommerområdet var delt i tre naturlige geografiske regioner, og for det annet at det var hensiktsmessig når samene drev reindrift på den gamle måten med bjerketrøer, melking, nattgjeting, skilling om våren (april, mai, juni) i en bukke-flokk, som ble gjetet med hunder, og en simleflokk. Essandsamene har i dag reinen i samme flokk både på sommer- og vinterbeite. Området som tilhørte Tjohkeli saemieh lå i området omkring Skarven, dvs nord og vest for Rotla og Torsbjørka. Lopmesvaerien saemieh lå i området omkring Fongen, dvs mellom Rotla og Lødølja, mens Saanti saemieh holdt til sør og øst for Lødølja / Torsbjørka.

Etter det Lars Jakobsen som barn hadde fått høre av "gammelfinnan", holdt samene i Saanti Sijte et "by"-møte før de flyttet fra vinterbeitet til sommerbeitet, og her ble det bestemt når vårflyttingen skulle ta til og hvem som skulle være i de tre ulike sommerområdene som Saanti sijte besto av. Lars Jakobsen var meget opptatt av selve beslutningsprosessen på dette "by"-møtet. Han understreket at gubben eller lederen for Saanti sijte ikke var alene om å avgjøre når vårflyttingen skulle begynne og hvordan sommerområdene skulle bli fordelt, men at reieneierne i Saanti sijte i fellesskap tok bestemmelsen. Dette får oss til å tenke på Schnitlers opplysning om at Tydals-samene både hadde en "lensmand" eller leder og et råd av eldre som sammen avgjorde viktige saker. I alle tilfelle ble reieneierne forlikt om hvem som skulle være i de tre ulike sommerområdene som Saanti sijte besto av. Men det må merkes at samene bare for en enkelt sesong fikk seg tildelt et av de tre omtalte sommerområder. De samer som en sommer f.eks. var Tjohkeli saemieh kunne i neste sommersesong skifte trakt og bli Lopmesvaerien saemieh eller Saanti saemieh.

Men allerede i 1920-årene begynte en omlegging av driften. Bjerketrøer, melking, nattgjeting osv. forsvant etter hvert, og reindriften ble mer og mer konsentrert om ren kjøttproduksjon slik at familienes daglige, nære omgang med reinsflokkene ikke lenger var nødvendig. 1921 ble derfor samene i Essand enige om å slå reinsflokkene sammen ikke bare om vinteren, men også om sommeren, og dermed ble Essand-samenes bosetningsmønster og interne bruk av sommerdistriktet vesentlig endret.

3.3. Driftsmønster i Saanti sijte / Essand reinbeitedistrikt

Tradisjonelt begynner reindriftsåret i midten av april da Saanti sijte / Essand reinbeitedistrikt som regel kommer flyttende med flokken fra Femund reinbeitedistrikt. Disse sesongbestemte flyttinger mellom sommer- og vinterbeitene kan variere litt ettersom vær- og føreforhold arter seg, men stort sett har samene etter gammel sedvane fulgt de samme flytteveier fra det ene året til det annet.

Det aktuelle området i Råålte / Roltdalen har rik gras- og urtevegetasjon og er svært viktig beiteland for reinbeitedistriktet. Området nyttes i hele barmarksperioden, fra mai til rundt november / desember og om vinteren i enkelte år. Området fungerer dessuten som oppsamlingsområde i forbindelse med samlinger til kalvmerking, slakting og flytting. Det er trekk- og driveleier flere steder inn og ut fra området.

3.3.1. Vår - forsommer

Som regel flyttes det med flokken til Såången durrie / Sondalen og Skrøydalen eller mot Stordalssiden, beroende på vær- og beiteforhold, det er i dette området det er tidligst bart. Der sprer seg flokken over et stort område. Deler av flokken trekker rundt Tjohkeleh / Skarven, Guernetjahke / Kvernfjellet, Såakne / Melshogna og Snjurhtjie / Ruten, området i og rundt Råålte / Roltdalen. Andre deler av flokken blir igjen i området Sondalen / Skrøydalen. En del av flokken vil komme tilbake til området fra Torsbjørka, Stordalen, Gaarhphdaelie / Skarpdalen og østover mot svenske grensen. I alle disse områdene foregår kalvingen. Bukkene sprer seg i større og mindre flokker ned mot lavereliggende strøk – Selbudalføret, Stjørdalsføret og Meråkerdalføret, for å finne første grønnbeite, de kan komme helt ned i bygdene.

Det pågår kantgjetning under våren, dvs at man prøver å holde reinen i disse områdene. Det er meget viktig å unngå forstyrrelser innenfor området. Kantgjetningen foregår på en slik måte at det i størst mulig grad unnvikes ferdsel i eller gjennom flokken, men man må også inn enkelte ganger for å se at det ikke er forstyrrelser av mennesker og rovdyr.

Etter kalvingen trekker simle og kalv også ned i lavereliggende strøk, de søker grønnbeite. I dalstrøkene Stordalen, Råålte / Roltdalen, Torsbjørkdalen, Liavatnet / Høystakken, nedover mot Schultzhytta – rundt den og gradvis beiter de seg oppover ettersom snøen forsvinner og det blir grønt. Det er som regel slik det foregår men det er avhengig av vær-, snø- og beiteforhold. Det kan forekomme store variasjoner fra år til år.

Først i juni trekker en del av flokken sørover forbi Gaarhphdaelie / Skarpdalen mot Åajvaerie / Øyfjellet og rundt Saanten jævvie / Essandsjøen, og området ned imot Tydalen. Dette er et område som har vært utilgjengelig tidligere på sesongen, pga snøforholdene, det ligger som regel mye snø her.

Figur 6. Vårflytting mot Skrøydalen.

3.3.2. Sommer.

I juli måned merkes kalvene, og da samles hele flokken til den store beitehagen ved Gaarhphdaelie / Skarpdalen. Når varmen og myggen har kommet, når været er som varmest, begynner man samlingen. En stor del av reinen samler seg selv i de høyere liggende fjellpartier, deriblant fjellområdene Lopmesvaerie / Fongen, Tjohkeleh / Skarven. Den rein som befinner seg utenom dette området, f.eks fra Bealjehkh / Sylene og Åajvaerie / Øyfjellområdet samles av mannskap fra reinbeitedistriktet og drives mot Lopmesvaerie / Fongen. Når man har fått reinen samlet i området rundt Lopmesvaerie / Fongen og Tjohkeleh / Skarven, drives den mot beitehagen og kalvene blir merket.

Når kalvene er merket slippes reinen ut på fritt felt igjen og den sprer seg over hele distriktet. Spesielt i august måned går reinen meget spredt, da den bl.a. beiter sopp. Gjeting foregår i Neejtenvuemie / Nedalen for å forhindre trekk sørover.

Figur 7. Kalvmerking. Gaasejaevrie / Gåstjern i bakgrunnen.

Figur 8. Kalvmerking. Gaarhphdaelie / Skarpdalen.

3.3.3. Høst.

Ved samling til førbrunstslakt, så samles reinen til slakt ved Rødalen. Og da er det viktig å samle fjellområdene om Gåebli / Fonnfjellet, Tjohkeleh / Skarven, Guernetjahke / Kvernfjellet og Såakne / Melshogna, i disse områdene befinner seg mesteparten av bukkene. Fra Guernetjahke / Kvernfjellet og Gåebli / Fonnfjellet samles reinen til Tjohkeleh / Skarven. Alt etter vær og vind så driver man enten mot Sirventjahke / Sauvfjellet eller Lødølsjøvolen. Fra Lødølsjøvolen driver man sørover på nordsiden av Finnkoisjøen. Fra Sirventjahke / Sauvfjellet driver man om Raammanjaevrie / Ramsjøen og til slakteanlegget i Rødalen. Underveis samler man ihop den rein som finnes i området.

Når man har fått samlet rein i området Såakne / Melshogna driver man om Snjurhtjie / Ruten, enten på vest- eller østsiden om Lopmesvaerie / Fongen til Raammanjaevrie / Ramsjøen. Videre over Lødølja til Rødalen. Der foregår slaktingen ca. et par dagers tid.

Etter slaktingen samles reinen igjen vestover fra Åajvaerie / Øyfjellet og passerer Lødølja, forbi Raammanjaevrie / Ramsjøen mot Råålte / Roltdalsområdet.

Under brunsten går reinen mest mulig uforstyrret, det gjetes i Neejtenvuemie / Nedalen.

3.3.4. Senhøst.

Når brunsten er ferdig og bukkene slepper simleflokkene, vil en god del av flokken komme trekkende sørover. Reinen er da samlet i store flokker.

Distriktet baserer i dag uttaket av slakt på kalv. Når man driver med kalveslakting er det viktig å få slakte på den tid da kalven er tyngst. Slaktingen foregår da i oktober – november enten i Spaklarslia eller Rødalen.

Reinen blir gjetet, for man kan ikke flytte til vinterbeitet for tidlig, dvs før det blir bra med snø og gode isforhold på sjøene.

Etter slakten, hvis det er for tidlig å flytte på vinterbeite, flytter man igjen vestover med rein. Under denne tidsperioden før jul, er reinen i områdene Såakne / Melshogna, utover mot Måltoppfjellet og Råålte / Roltdalen. Hele området Guernetjahke / Kvernfjellet, dvs fra Hoemsknipen utover mot Kråassoedurrie / Krossådalen og Kråassoevaartoe / Krossåvola. Nedover mot Hissjejaevrie / Hersjøen og områdene Stråsjøen, Liavatnet, og områdene i og rundt Tjohkeleh / Skarven, området mot Vinsmyra og Ytteråsen. Hele fjellområdet i og rundt Gåeblié / Fonnfjellet.

Disse områdene er spesielt fine høst- og førjulsbeiter, både lavere- og høyereliggende partier, skogs- og fjellpartier. De går meget samlet i disse fjellpartiene. Reinen befinner seg i dette området inntil flytting til vinterbeitene i Femund.

Det hender at det samles til slakt på Stordalen før flytting til Femund. Går det igjen rein her under vinteren er den i disse områdene. Dette er som regel driftsåret i store trekk, men pga vær, snø og beiteforhold kan driftsmønsteret variere fra år til år.

3.4. Reintall, produksjon og sysselsetting

Essand reinbeitedistrikt har et reintall på ca. 4 600 rein på vinterbeite. På barmarksbeite kommer nærmere 3 000 kalver i tillegg. Den totale kjøttproduksjonen i distriktet var siste driftsår nærmere 60 tonn. Produksjonen har gått noe ned de siste årene på grunn av økte rovvilttap.

Distriktet har 10 driftsenheter og ca. 45 personer direkte tilknyttet reindriften. Tallet omfatter driftsenhetsinnehaver med familier, pensjonister og binæringsutøvere.

3.5. Naturgitte forhold

Det er de naturgitte forhold som geologi, topografi, klima og nedbørsmengde som er grunnlaget for beitebruken og de sesongmessige flyttingene mellom beiteområdene. Barmarksbeiteområdet i Essand reinbeitedistrikt består av kambrosilurske bergarter som forvitrer lett og gir fruktbart jordsmonn. Dette gir gode vekstvilkår for gras- og urtevegetasjon. Hele barmarksperioden utgjør protein-, vitamin- og mineralrikt gras, urter og lauv reinens hoveddiett. Plantene er mest næringsrike i tidlig vekstfase. Derfor følger reinens beiting snøsmeltingen og framveksten av den første groen oppover i terrenget, etter hvert som vekstsesongen skrider fram. Dyrenes vekst og fettlagring forutsetter en maksimal utnyttelse av beiteplantene. I barmarksperioden bygger dyrene opp opplagsnæring, som den tærer på i løpet av vinteren som består av næringsfattig lavdiett.

Reinens behov for næring (som vann, mineraler, vitaminer, proteiner, fett og karbohydrater) varierer sterkt med årstid, kjønn, alder, aktivitet og driftsmønster i reindriften.

Næringsstoffene brukes til oppbygging og vedlikehold av reinens kropp, vekst og reproduksjon. Reinenes næringsbehov er nøye tilpasset den naturlige variasjon av beiteplanter gjennom året, både når det gjelder kvalitet og tilgjengelighet. Behovet er primært styrt av en varierende daglengde gjennom året. Reinens appetitt og muligheter til vekst er størst på sensommeren. På denne tiden av året bygger reinen opp sine kroppsreserver, som muskelprotein og fett. Opplagsnæringen forbrukes om vinteren, dermed vil reinen avmagres, uten at vi nødvendigvis kan si at dyret er underernært.

Figur 9. Bukkeslakt.

3.6. Inngrep og tiltak

I og med at reindriften er så arealekstensiv kommer den ofte i kontakt med andre interesser, som for eksempel vassdragsutbygging, jordbruk, veibygging, hyttebygging, turisme, friluftsliv osv. Reindriften i Essand reinbeitedistrikt drives på arealer som ligger innen 3 fylker og 7 kommuner, dels på statlig og dels på privat grunn. I forbindelse med spørsmål omkring arealdisponering er næringen derfor nødt til å forholde seg til mange interessegrupper, administrasjoner og forvaltninger på flere nivåer. Reindriften må vurdere ulike inngrep og tiltak i sammenheng innenfor reinbeitedistriktet. Mange mindre tiltak som hver for seg ser ubetydelig ut kan i sum få betydelige konsekvenser. Dessuten vil inngrep i ett område få konsekvenser for andre områder innen distriktet. Reinen foretrekker områder der den får gå i ro å beite. Uro og forstyrrelser i ett område medfører at den ikke vil oppholde seg der og trekker ut. Dette fører i sin tur til større press på andre områder innen distriktet. Både beite- og driftsforhold blir vanskeliggjort. Det fører til mer arbeidskrevende bevoktning og videre til økt behov for bruk av terrenggående kjøretøy, snøscootere og helikopter. Dette medfører store ekstra kostnader for næringen. De eksakte konsekvensene for reindriften av ulike inngrep og tiltak er ofte vanskelig å fastslå på forhånd. Utviklingen har vært at reindriftens beite- og driftsområder stadig innskrenkes.

For Essand reinbeitedistrikts vedkommende medførte bla utbyggingen av Finnkoisjøen og Nesjøen til omfattende tap av verdifullt beiteland med bl.a. vierkratt og myrområder. Ellers medfører veibygging, hyttebygging og økt ferdsel til stadige innskrenkninger av beiteområdene innen distriktet. Tap av beiteområder er tapt for alltid og blir ikke kompensert med en kvadratmeter, f.eks et inngrep som en enkelt hytte, i utgangspunktet ikke et stort inngrep. Men når det oppholder seg folk og ev. hunder på hytta blir et stort område utilgjengelig for reinen, da den blir skremt bort fra området. Det blir ikke kun den flekken som hytta står på. Det er vanskelig for reindriften å få forståelse for dette med ulike inngrep i beiteområdet.

3.7. Motoriserte driftsmidler, gjerder og anlegg

På grunn av forskjellige reguleringer av reindriften, med bl.a. tidsfrister og krav til gjennomføring av ulike arbeidsoperasjoner som kalvmerking, slakterier, skillinger og tellinger, er næringen i dag stilt overfor store krav til effektivitet. Slike krav, sammen med tidspress fra slakterier, veterinærer, transportører osv. , er avgjørende for hvilke tilpasninger som er driftsøkonomisk forsvarlig. Bl.a. slike eksterne forhold gjør at reindriften er avhengig av å nytte ulike tekniske og mekaniske hjelpemidler. Det gjelder i forbindelse med gjeting og bevoktning, samling til kalvmerking og slaktning, samt flyttinger mellom beiteområdene. På barmark gjelder det terrenggående motorsykler og helikopter, og vinterstid snøscootere og helikopter. Næringen er videre avhengig av å ha gjeterhytter, gjerder og anlegg på strategiske plasser innen distriktene. Det gjelder arbeidsgjerder for kalvmerking, slaktning og skilling, og sperregjerder som hindrer forskjellige reintrekk og sammenblandingsproblemer med nabodistrikter. Grensegjerdet mellom Norge og Sverige er et eksempel på et slikt gjerde.

Når det gjelder det aktuelle verneområdet i Råålte / Roltdalen har Saanti sijte /Essand reinbeitedistrikt i dag ingen gjerder i området. Innenfor foreslåtte nasjonalparkgrenser, så har man i senere tid hatt gjerde ved nordenden av Raammanjaevrie / Ramsjøen, kalvmerkingsgjerde ved nordenden av Gaasejaevrie / Gåstjønna og beitehage ved Dåeriesbahkoe / Djuphøllia, samt kalvmerkingsgjerde ved Løddølsjøen. Det har også vært kalvmerkingsgjerde ved Krossåttjønne, mellom Turilarsfjellet og Solemsknipen. Lengre tilbake i tid har det eksistert mange anlegg i det aktuelle området. Når det gjelder hytter i dag, har distriktet en ved nordenden av Gaavtjetjahke / Nautfjellet og i samarbeid med beitelaget Roltdalen - Fongåbua. I tidligere tider har reindriften hatt mange koier i området.

Reindriften er som andre næringer i en stadig utvikling og forandring, på grunn av endrede forutsetninger, f. eks. andre inngrep i andre deler av reinbeitedistriktet, kan en imidlertid ikke se bort fra at det i framtiden kan oppstå behov for å etablere reindriftsanlegg i området.

FIGUR 10. Kalvmerkingsgjerde der Råålte / Roltdalen begynner.

4. VERNETILTAK

Reindriftens tradisjonelle beite- og driftsområder er i dag svært interessante i vernesammenheng. Reindriften som næring er avhengig av at områdene beholdes intakt og mest mulig uberørt også i fremtiden for kommende generasjoner. Reindriften har vært aktiv i forhold til å gå imot tekniske inngrep som hyttebygging, veibygging, vasskraftutbygging for å verne om sine arealer og forsvare sine interesser. Reindriften og verneinteressene har derfor mange sammenfallende interesser. Et paradoks i denne sammenheng er at etablering av verneområder, f. eks nasjonalparker synes å fungere slik at områdene blir mer attraktive i forbindelse med utfarts- og rekreasjonsformål, det legges til rette for økt ferdsel. Med dagens kommunikasjoner er fjellområdene forholdsvis lett tilgjengelige, og presset av folk og aktiviteter i områdene er stadig økende. En slik effekt kan i verste fall medføre like store negative konsekvenser for reindriften som diverse utbygginger.

4.1. Verneforskrifter

Reindriften mener verneforskriftene for en framtidig Roltdalen nasjonalpark må koordineres med reindriftslovens bestemmelser knyttet til nødvendige gjerder og anlegg (§ 12) samt bruk av motoriserte driftsmidler (§§ 10a og 8a). Det vises spesielt til § 10; Opphold, ferdsel og flyttleier, pkt. 3 der det bl.a. sies at nærmere regler om motorisert ferdsel i fredet område kan fastsettes ved forskrift i samråd med distriktsstyret og områdestyret. Når det gjelder ferdsel og forstyrrelser se § 28 Reindriftsloven.

Reindriften er avhengig av å arbeide med naturen, på naturens egne premisser i forhold til landskap, topografi, beiteforhold, vær- og føreforhold, reinens adferd og ikke minst hensynet til dyret og dets behov for beitero. Det er derfor ikke mulig å differensiere, hverken beitebruk eller det driftsmessige behovet for bruk av motoriserte kjøretøyer, med eksakte kartfestinger. Heller ikke er det mulig å angi behovet nøyaktig med tidsangivelse av bruken. Alle arbeidsoperasjoner som skal skje er bl.a. avhengige av beite-, vær- og føreforhold, og disse forholdene varierer også fra år til år. Det er viktig at verneforskriftene utarbeides slik at det tas hensyn til disse naturgitte forutsetningene.

Forslaget til nasjonalparkgrenser omfatter sentrale og viktige beiteområder for reindriften i Essand reinbeitedistrikt. Det som gjør området så spesielt er at det omfatter alle årstidsbeiter. Som den største bruker av området er reindriften interessert i at området bevares mest mulig intakt for fremtiden også. Derfor må også reindriften være sentral i det videre verneprosess-arbeidet, da de ønsker at forskriftene blir mest mulig tilpasset reindriften og ikke omvendt.

5. INNGREP OG FORSTYRRELSE

Vasskraftutbygging

Det planlegges vidare vasskraftutbygging med overføring av vann via tunnel fra Finnkoisjøen til Essandsjøen, med inntak av alle bekker underveis. Det er fra reindriftens side vanskelig å se sammenhengen mellom en slik prosess og de planlagte verneområdene i Roltdalsområdet og Sylaneområdet. Det mangler helhetsspektiv.

Vei

Det planlegges vei 2-3 km inn i Roltdalen. Reindriften har dårlige erfaringer av veier som skjærer inn i beiteområdet. Veier fører til økt ferdsel og uro i området, med den følge at reinen vil trekke ut av området.

Det reindriften har erfart av ringvirkninger av veibygging er at man øker tilgjengeligheten for økt ferdsel spesielt under barmarksperioden, med bl.a hunder, hester, sykler, turisme. Det argumenteres med at man kan bygge en vei og den kan stenges ved hjelp av bom. Reindriften har erfart ved tidligere vegsaker at veien har blitt stengt, men at andre interesser har krevd veien åpnet for fri ferdsel. Veier gjør dessuten områder mer tilgjengelig for hyttebygging. Både jord- og skogbruk bør kunne bruke området som i tidligere tider uten vei. Hvis man letter tilgjengeligheten for transport av kviger, kan det slippes flere dyr på beite og det medfører større behov for stengsel. Stengsel vil bl.a. gjøre området mindre tilgjengelig for reindriften, da de bl.a. stenger trekk- og flyttveier.

Stengsel Melshognastupet – Ruten

Slik som stengselet går i dag hindrer det bl.a. for trekk både nordover og sørover og for flytting av rein fra Melshogna til Ruten. Ved flytting er man nødt til å legge ned stengselet.

Det vanskeliggjør reindriftens situasjon hvis flere beitelag i andre kommuner innoen reinbeitedistriktet benytter den samme metoden for å bruke områdene til utmarksbeite for kviger.

6. SAMISKE KULTURMINNER

Forekomsten av samiske kulturminner som kojedomter, melkeplasser, merkeplasser og reingjerder, melkekjellere m.m. viser hvor viktig hele dette området er og har vært for reindriften i alle tider, og er en vesentlig del av det samiske kulturlandskapet. Figur 12 viser samiske kulturminner som er registrert i området. Det er bare en liten del av de gamle samiske kulturminnene som er registrert og kartfestet. Der det har vært koier, har det også vært andre elementer som reingjerder, melkekjellere (groper) m.m..

Figur 11. "Gammel-Brandten". Nils Larsen Brandtjell utenfor sin koie i Essand. Fotograf Lars Danielsen.

Figur 12. Kart over samiske kulturminner innenfor den planlagte Roltdalen nasjonalpark. Dette baserer seg på erklæringer som private personer har avgitt for Lappekommissionen av 1889 og på opplysninger fra Ingulv Røsseth og Martin Brandsfjell, samt opplysninger fra andre personer/reindriftssamer, jfr. også Fjellheim (1998).

I. Erklæringer som private personer har avgitt for Lappekommisjonen av 1898.

Erklæring nr. 9

- 1 Kvityten (ved Kvern fjellvatna)

Erklæring nr. 15

- 2 Grønlien, i nærheten av Sildretjørninsør for Sonvatna
- 3 Mellom Sonvatna, en på hver side av disse
- 4 Ved Skrøytjørnin
- 5 Ved Store og Lille Klepptjønnna
- 6 Nordre ende av Nautfjellet
- 7 Østre side av Nautfjellet
- 8 I Saukjeldet sydøst for Nautfjellet
- 9 Kvityten (ved Kvern fjellvatna). Samme som nr. 1.
- 10 Høistakken
- 11 Solemsknippen. Søndenfor.
- 12 Mellom Kvern fjellvatna
- 13 Sydvest for Sprøyten (Sprøitfjellet)
- 14 Ved Rimsjøen eller Kroksjøen
- 15 Ved Fagerelven (Fagermoa)
- 16 Ved Rotla på sydøstsiden av Sprøiten (Rishaugen)
Melkeplass for rein, mjølk-kjeller.
- 17 I fjellet Lillefongen, På vestsiden.
- 18 I Vælskaret, mellom Ruten og Melshogna
- 19 Ved Drøia elv. Ikke langt fra Røsetvollen . (Frammed Finnkoia)
- 20 Ruten
- 21 Stuttådalen
- 22 Fongtrøkvølven
- 23 Lauvåstøten (merke- og melkeplass og koietomter)
- 24 Ramsjøen, begge sider
- 25 Gråttjernet nord for Ramsjøen
- 26 Djuphølia
- 27 På østre og vestre bredde av Djuphøllåa

II. Selbu og Tydal Historie

Kvern fjellet av ing. P.O. Rolseth

- 28 "Koie usti Hommelfussa ved Stormoen"

III. Opplysninger gitt av Ingulv Røsseth til Lars Aage Brandsfjell 14.mai 1997

- 29 Oppmed koia
- 30 Finnkojan. – Trolig den samme som nr. 17
- 31 Finnkogdalen
- 32 Gammel trøplass for rein, melkeplass

- 33 Finnroa
- 34 (Kan være kvernsteinsbrudd)

IV. Opplysninger fra Martin Brandsjell

- 35 merke og melkegjerd for rein, tangen ut i Nautsjøen
- 36 Flere koietomter i mellom Nautsjøen og Nautfjellet
- 37 Gammelt reingjerde ved Fagermoa
- 38 Merkegjerd
- 39 Gamle merke- og melkeplasser
- 40 Merkeplass

V. Opplysninger fra forskjellige steder

- 41 Fremre Finnroa
- 42 Finnåsen (koietomt)
- 43 Merkegjerd
- 44 Merkegjerd og merkeplasser
- 45 Flere teltplasser, fiskehytte

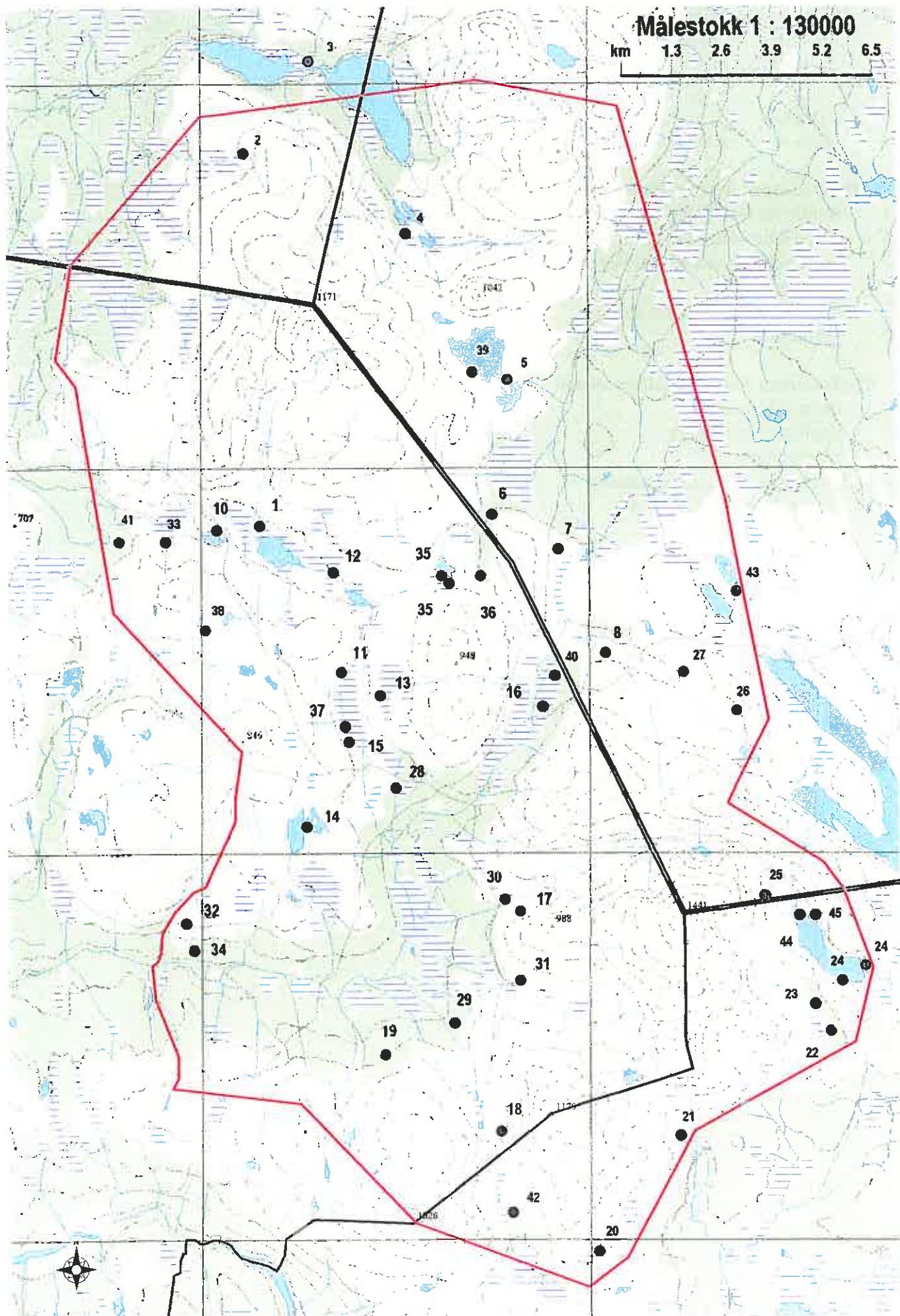

Fig. 12. Samiske kulturminner i den foreslåtte nasjonalparken i Roltdalen

7. LITTERATUR

Fjellheim, S. 1998. Samiske kulturminner innen planområder for nasjonalpark i Nord-Trøndelag, Nordland (Børgefjell) og Sør-Trøndelag (Roltdalen). *Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, miljøvernavdelingen, rapport nr. 1. 1998.*

Fjellheim, S. og Jåma, A. (Red.) 1985. Samer i sør. *Saemien Sijte Årbok nr. 2 (1984/85-86).* Nordland Boktrykkeri A/S, Bodø.

Sami Instituhtta 1990. Samene en håndbok. *Davvi Girji o.s. 9730 Karasjok.*

Miljøvernadv. i Sør-Trøndelag - Rapporter utgitt fra 1990

1990	Rapport 1/90 Årsrapport VAR-seksjonen 1989	UTGÅTT	1991	Rapport 5/91 Overvåkning av 6 innsjøer/vassdrag i Sør-Trøndelag	
1990	Rapport 2/90 Mindre lakse- og sjøørretvassdrag i Sør-Trøndelag.	UTGÅTT	1991	Rapport 6/91 Spesialavfall i Sør-Trøndelag	
1990	Rapport 3/90 Miljøhensyn i jordbruksområdene	UTGÅTT	1991	Rapport 7/91 Store rovdyr i Sør-Trøndelag og jerven i Dovre/Rondane, 1991. Bestander, konflikter og tiltak.	
1990	Rapport 4/90 Hyttenes vannforsyning	FÅ EKS.	1992	Rapport 1/92 Natur- og friluftsverdier i Hofstadeltas nedbørfelt.	UTGÅTT
1990	Rapport 5/90 Registreringer av bjørn, jerv og ulv i Sør-Trøndelag i 1989	UTGÅTT	1992	Rapport 2/92 Overvåkning av lakseparasitten Gyrodactylus salaris i Sør-Trøndelag.	
1990	Rapport 6/90 En ornitologisk konsekvensanalyse av Rusasetvatnet i Ørland kommune, Sør-Trøndelag, etter nedtappingen		1992	Rapport 3/92 Utviklingen i elgstammen i Sør-Trøndelag	
1990	Rapport 7/90 Jerveforvaltningen i Dovre/Rondane-regionen		1992	Rapport 4/92 Tilstand og status for vann og vassdrag i Sør-Trøndelag (Rådgivende Biologer)	
1990	Rapport 8/90 De frivillige organisasjoner - Et potensiale i den lokale viltforvaltning?		1992	Rapport 5/92 Utkast til verneplan for sjøfugl i Sør-Trøndelag fylke	
1990	Rapport 9/90 Arealavrenning fra jordbruksareal	FÅ EKS.	1992	Rapport 6/92 Vurdering av drikkevannskildene i Sør-Trøndelag	
1990	Rapport 10/90 Elgmerkingsprosjektet i Selbu og Tydal	FÅ EKS.	1993	Rapport 1/93 Avfallsplan for Sør-Trøndelag	
1990	Rapport 11/90 En analyse av det elvenære landskapet langs Orkla		1993	Rapport 2/93 Handlingsplan for oppgradering av avfallsplasser i Sør-Trøndelag	
1991	Rapport 1/91 Dovre/rondane jervregion. Årsrapport frå eit forvaltningssamarbeid mellom fylkesmennene i Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal og Oppland.	UTGÅTT	1993	Rapport 3/93 Villrein og inngrep i Knutshø villreinområde	
1991	Rapport 2/91 Bjørn, jerv, ulv og gaupe i Sør-Trøndelag 1990	UTGÅTT	1993	Rapport 4/93 Vern av biologisk mangfold Tema: Myrreservatene	UTGÅTT
1991	Rapport 3/91 Årsrapport fra landbrukskontrollen 1990.	UTGÅTT	1994	Rapport 1/94 Steinsdalselva Natur-, kultur og friluftslivsverdier	
1991	Rapport 4/91 Strategisk plan 1991 - 1995 Virksomhetsplan 1991	UTGÅTT	1994	Rapport 2/94 Forurensningsundersøkelser i 12 vassdrag i Sør-Trøndelag	

1994	Rapport 3/94 Hvem, hva, hvor i vassdrags- forvaltningen		1995	Rapport 5/95 Miljøvern i kommunene - delrapport Status og utfordringer	
1994	Rapport 4/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Skogreservatene	UTGÅTT	1995	Rapport 6/95 Resultatkontroll i 16 sidevassdrag til Orkla og Gaula	
1994	Rapport 5/94 Fylkesplan for utslipp til gode sjøresipienter		1995	Rapport 7/95 Statusrapport om flora/vegetasjon og fauna i det foreslåtte verneområdet Forelhogna i Sør-Trøndelag	UTGÅTT
1994	Rapport 6/94 Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap - S-T fylke		1995	Rapport 8/95 Handlingsplan for friluftsliv i Sør-Trøndelag	FÅ EKS.
1994	Rapport 7/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Våtmarkerreservatene og fuglefredningsområdene	UTGÅTT	1996	(Rapport 1/96) Miljøtilstanden i Sør-Trøndelag	
1994	Rapport 8/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Myrreservatene Oversikt over naturfaglig kunnskap III Sølandet, Røros kommune	UTGÅTT	1996	Rapport 2/96 Forvaltningsplan for moskus på Dovre	
1994	Rapport 9/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Myrreservatene Oversikt over naturfaglig kunnskap II		1996	Rapport 3/96 Statusrapport for dyrelivet i det foreslåtte verneområdet på Dovrefjell i Oppdal kommune, Sør-Trøndelag	
1994	Rapport 10/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Nasjonalparker, landskapsvernområder, plantefredningsområder og naturminner i S-T	UTGÅTT	1996	Rapport 4/96 Trua arter i Sør-Trøndelag	
1994	Rapport 11/94 Referat fra seminar om miljøkriminalitet og miljøsamarbeid		1996	Rapport 5/96 Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag Sluttrapport for Sør-Trøndelag	
1994	Rapport 12/94 Vern av biologisk mangfold Tema: Myrreservatene Oversikt over naturfaglig kunnskap I		1996	Rapport 6/96 Undersøkelser av beitemarkssopp, flora og vegetasjon i seterlandskapet i Dindalen, Unndalen, Vinstradalen og Åmotsdalen i Oppdal, Sør-Trøndelag i 1996.	
1995	Rapport 1/95 Beitemarkssopp i seterlandskapet i Budalen, Midtre Gauldal, i 1994	UTGÅTT	1997	Rapport 1/97 Slamplan for Sør-Trøndelag	
1995	Rapport 2/95 Seterlandskapet i Budalen og Endalen, Midtre Gauldal, Midt-Norge Kulturhistoriske og økologiske forhold i fjellets kulturlandsskap	UTGÅTT	1997	Rapport 2/97 Forvaltning og utnyttelse av langforekomstene i Grandefjæra naturreservat, Ørland kommune.	
1995	Rapport 3/95 Elveoslandskap i Sør-Trøndelag fylke En statusrapport	UTGÅTT	1997	Rapport 3/97 Statusrapport for kvartærgeologi, flora/vegetasjon og fauna i Stråsjøen-Prestøyan naturreservat og i det fore- slåtte verneområdet i Roltdalen.	
1995	Rapport 4/95 Vern av biologisk mangfold Tema: Våtmarksreservatene I Verneområdene i Gaulosen - oversikt over naturfaglig kunnskap	UTGÅTT	1997	Rapport 4/97 Forvaltningsplan for Hosensand landskapsvern- og plantefredningsområde, Leinstra naturreservat og Rønningen naturreservat.	
			1997	Rapport 5/97 Beredskap mot akutt forurensning - implementering av MOB-modellen og utarbeidelse av digitale miljøprioriteringskart	
			1998	Rapport 1/98 Vannkvalitet i 5 mindre elver og 5 innsjøer i Sør- Trøndelag	

- 1998 Rapport 2/98
Vern av biologisk mangfold. Tema: Våtmarksverne-
områdene II. Verneområdene i Froan - Oversikt over
naturfaglig kunnskap.
- 1998 Rapport 3/98
Reanalyse av vegetasjon i Gaulosen naturreservat,
Melhus kommune, 1998
- 1999 Rapport 1/99
Forvaltningsplaner for Apoteket naturreservat, Flå-
Slipran naturreservat, Granøyen plantefredningsområde
og Sjømyråsen naturreservat
- 1999 Rapport 2/99
Forvaltningsplan for Garbergmyra naturreservat,
Meldal kommune
- 1999 Rapport 3/99
Overvåkingsplan for ferskvannsforekomster
i Sør-Trøndelag
- 1999 Rapport 4/99
Reindriftens brukerrapport om Roltdalen

Vegsystem

Jernbane

ADMINISTRATIVE GRENSER

Riksgrense

Fylkesgrense

Kommunegrense

Grense for reinbeitedistrikt

Grense for reinbeiteområde

ÅRSTIDSOMRÅDER, REINENS BEVEGELSER

Arealbruken er tegnet inn etter fem årstider, vinter, vår, sommer, høst og høstvinter. Høstområdene er inndelt i to kategorier etter funksjon og beiteintensitet. Beitebruken vil variere fra år til år innen samme område. Markeringen av yttergrensene på delområdene er derfor kun en rettesnor. Sør-samiske benevnelser står i parentes.

Vinterområde (Daelvielaante)

Begynnelsen av januar - midten/slutten av april

Omfatter

- seinvinterland, dvs. intensivt brukte områder som normalt er mest sikre mot store snømengder og nedising på midt- og seinvinteren.
- tidlig benyttede og ofte lavere beliggende vinterområder, som vanligvis er mindre intenst brukt.

Vårområde (Gijrelaante)

Midten/slutten av april - midten/slutten av juni

Omfatter

- kalvingsland og tidlig vårland, de deler av vårområdet som beites tidligst og hvor hoveddelen av simleflokkene oppholder seg i kalvings- og parringsperioden. Reservekalvingsland inkludert.
- oksebeiteland og øvrig vårland, der okserein og fjorårskalver oppholder seg i kalvingstida. Hit kan også kalver m/ simler trekke seinere på våren.

Sommerområde (Gieslelaante)

Midten/slutten av juni - overgangsperioden august/september

Omfatter

- høysommerland, sentrale deler som regel over skoggrensa, der reinen oppholder seg midtsommers og får dekket sine behov for beite, ro og avkjøling og minst mulig insektplage innenfor korte avstander.
- lavereiggende sommerland, mindre sentrale og/eller mindre intenst brukte områder.

Høstområde (Tjaktjelaante)

Overgangsperioden august/september - midten/slutten av oktober

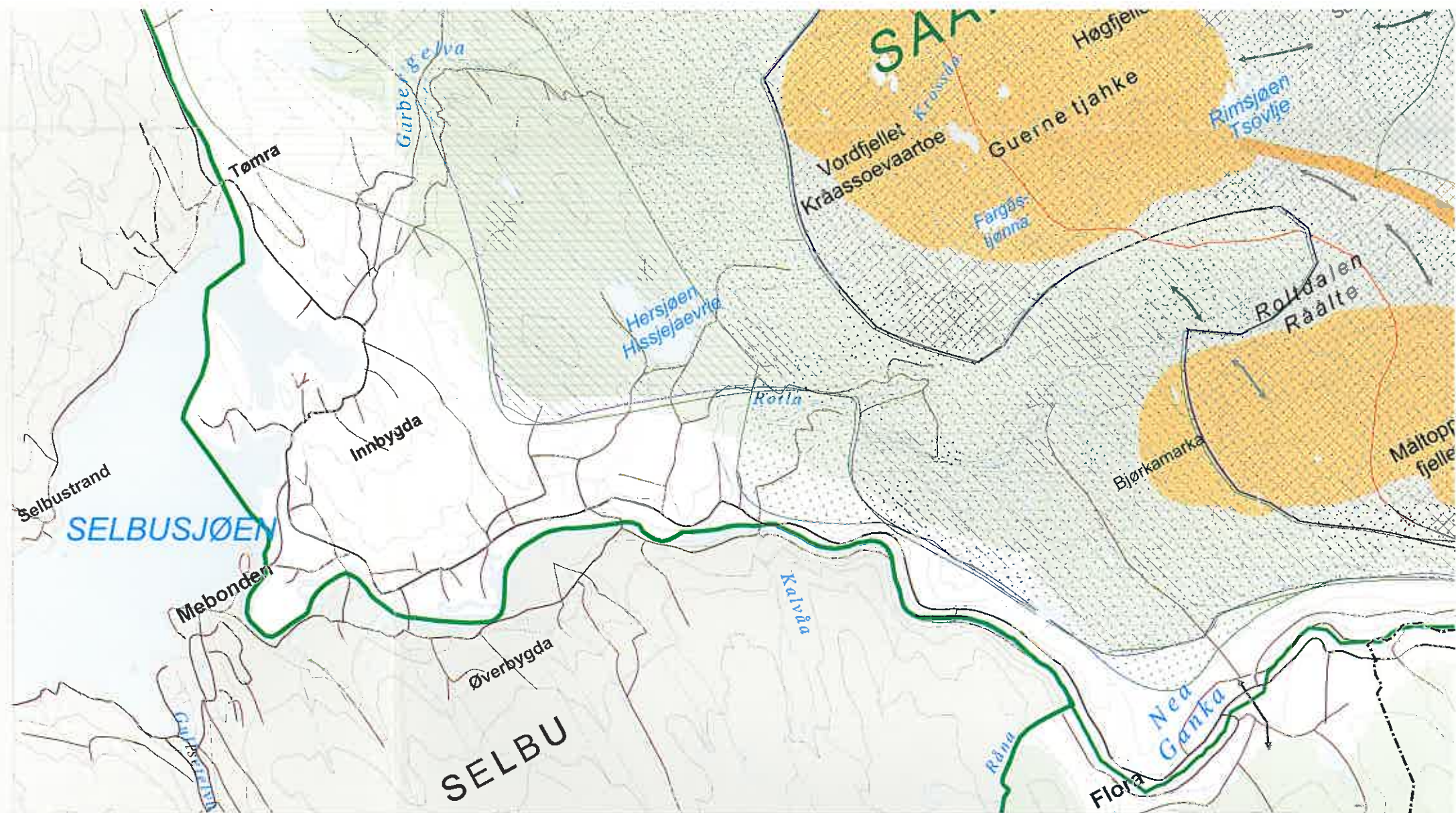
- Høst 1 Parringsland, de deler av høstområdet der oksereinen samler simleflokkene til parring under brunsten.
- Høst 2 Tidlig høstland, partier der reinen bygger seg opp etter insektplagen og spres på leting etter sopp.

Høstvinterområde (Tjaktjedaelvielaante)

Midten/slutten av oktober - begynnelsen av januar

Omfatter

- intensivt brukte områder, som ofte pakkes til med snø og blir utilgjengelige for reinen utover vinteren.
- spredt brukte områder for samme periode.

Flyttlei

Omfatter

Vårflyttlei

Lengre lei eller trasé i terrenger der flokken drives og dels trekker selv under organisert flytting fra vinterområdet til vår- og sommerområdet. Bredden vil variere, bl.a. etter terrenget og snøforholdene samt størrelsen og samlingen på flokken. Beitelommer/overnattsbeite er markert som utvidelser. Retningen vises med piler.

Høst- eller vinterflyttlei

Lei eller flyttesone som benyttes om høsten og/eller høstvinteren på tilbakeflytting til vinterområdet. Høstflyttingen foregår som oftest mer spredt og over adskillig lenger tid enn vårflyttingen. Derfor er ofte høstleia bredere. Der vår- og høstflyttingen følger samme trasé er flyttleia markert med piler i begge retninger.

Drivingslei

Kortere flyttlei der flokken eller del av den drives forbi vanskelige passasjer mellom ulike beiteområder.

Trekklei

Viktige naturlige trekk mellom beiteområder og forbi passasjer der reinen trekker av seg selv, enten enkeltvis eller i flokk. Trekkleier brukes ofte som drivingsleier.

Oppsamlingsområde

Område med naturlige avgrensninger hvor reinen samles midlertidig under innsamling til flytting, kalvemerking, skilling eller slakt.

GJERDER, ANLEGG, HUSVÆRE M.V.

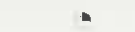
Beitehage

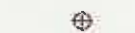
Fangarm

Spørregjerde, permanent

Merkegjærde

Skille- og/eller opplastningsgjærde

Kombinert gjærde, f.eks. merke- og slaktegjærde

Feltslakteanlegg

Bolig for reindriftsutøvere, enten hovedbolig eller sesongbolig

Gjeterhytte

Mye brukt teltplass

Gamme

Båtnaust eller lagerbygning til bruk i reindrift

